

C AIGUDA DEL CAMPANAR DE SANT AGUSTÍ DE XÀTIVA EN 1990

(DONYA INÉS SANÇ, SANTA RITA I MARIA FERRAGUT)

Campanar i cúpula de l'església del convent de Sant Agustí. Foto J.M. Calabuig. 1982.

MARLANO GONZÁLEZ BALDOVÍ, 2025

En 1514, l'ordre de Sant Agustí va fundar un convent en Xàtiva en una ermita i terrenys de la rodalia que l'hi varen donar els jurats, junt a la porta romana de l'Almetla. El monestir més proper al seu era el dels dominics, i com aquestos s'havien procurat el servei religiós del castell, els agustins van haver de buscar una altra font fixa d'ingressos, i la trobaren en el Col·legi de Notaris, els quals tenien com a seu o referent una capella dedicada a Sant Sebastià, situada uns dos-cents metres baixant en línia recta des d'on els agustins tenien el modest convent.

Tant a gust i en tan bona disposició estaven frares i notaris, que en 1617 decidiren baixar-se'n des del camí del castell a la vora de l'esglesia dels escrivans, la qual fruïa d'un avantatge insuperable: aigua potable del canal de d'Aigua Santa. Compraren cases adjacents i litigaren amb els veïns de la zona per tal d'aconseguir eixamplar el terreny per a bastir un convent com Déu mana. El cor i ànima de la mampresa, el motor incansable va ser l'influent prior, Agustí Antoni Pasqual, que se'n ocupà de les obres molts anys, fins que va morir el 1691.

En arribar l'any 1700 estava acabant la nova església Gabriel Fillol, mestre d'obres, natural de Xàtiva, nascut en Aiacor i veí del carrer Canonge Cebrià 10. Les capelles de l'interior i el subsol ja estaven en condicions de ser concedits en règim de patronat a nobles, burgesos i menestrals per a que es feren criptes i sepultures familiars.

Podria pensar-se que, per a determinades coses, hi ha un temps propici i altre desaconsellable. La Guerra

Sant Sebastià procedent de la façana de l'antiga església dels notari. Foto, Museu de l'Almodí

El prior que va dur a cap la construcció de la major part del convent del agustins, fra Agustí Antonio Pascual

de Successió no sembla el moment per a ocupar-se'n de disposicions testamentàries extravagants, fascinadores per a les persones del barroc. Però sí, hi havia una qui no estava disposada a renunciar a res: donya Inés Sanç de Vallés Fenollet, la noble casada amb Luis Salzedo, senyor de Pamis, -un llogaret prop d'Ondara- al qual, no sabem per quina raó, van matar a tirs estant en la finestra de sa casa de Xàtiva. L'extremada viuda i rica, a finals de març de 1707, a tres setmanes de la batalla d'Almansa, va instituir una festa anual en honor de Santa Rita en l'església de Sant Sebastià dels agustins de Xàtiva, que havia de celebrar-se anualment els dies "22 i 23 de maig, amb missa cantada per la capella de la Seu, sermó, processó claustral, toc de campanes i disparada de morterets."

No hi ha dubte que els agustins s'havien creat un lloc en el barri i un prestigi en la ciutat. A partir d'aquell moment i després de l'esborronadora mortaldat que va tenir lloc dins el temple durant l'assalt a la ciutat per les tropes filipistes, cada 22 de maig es celebrava la festivitat de la santa. La devoció va calar en la pietat popular.

Ni donya Inés, ni cap altre dels centenars de fidels que al llarg dels segles fundaren festivitats i celebracions *perpetues*, pensaven que tal perpetuïtat no seria tal, sinó que mai decauria.

Arribat el vendaval desamortitzador del segle XIX, els agustins, i la resta de les altres ordres religioses masculines, en tota Espanya, foren foragitades i els seus béns confiscats. No podem imaginar la convulsió social que va causar en Xàtiva, per la pèrdua del culte en les esglésies de les seues devocions. Després de no poques gestions, la pressió social va aconseguir que quedaren obertes al culte les esglésies dels antics convents de Sant Francesc, la Mercè i Sant Agustí per a *consuelo* dels devots.

Allò va constituir un canvi radical en l'ús i futur de cada temple. Centrant-nos en el de Sant Sebastià -titularitat que havia conservat des de l'època dels notaris-

Altar de Santa Rita de després de guerra, que es conserva en l'ex església de Sant Agustí, ja restaurada. La imatge es guarda en la Seu. Foto Museu de l'Almodí. 1993.

l'església dels agustins passà a ser regentada pels claretians, i va perdre durant la guerra civil tots els retaules antics, però no la devoció del barri per Santa Rita.

Els ex-alumnes del que hui es diria primària, que durant els anys cinquanta del segle anterior passàrem per les aules claretianes, *Els Padres*, com deia tothom col·loquialment, recordaran, com jo recorde, els centenars de misses, sabatines, Candelàries, Sant Blais, Rams, primeres comunions, mesos de Maria i altres celebracions del calendari catòlic que vàrem protagonitzar o a les que vàrem assistir. També aquella etapa va arribar al final, quan els claretians se'n passaren al *seminari*, construït a l'altra banda del pont de la via. El temple, ja sense usuaris de cada dia, va retornar a l'administració i potestat arquebisbal, la qual delegà l'atenció en la Seu. La devoció a Santa Rita seguia en peu mentre durara aquella darrera generació de donetes devotíssimes, que recorde, com Maria Ferragut, veïna del carrer Santo Tomàs. Així que,

puntualment, un canonge de la Seu, celebrava cada any la festivitat de la santa. Obria, deia missa i les oracions pertinents i, en acabar, tancava i se'n tornava. Fins l'any següent.

És ben coneguda la dita valenciana: “Qui no apanya una gotera, apanya una casa sencera”. Els anys i anys sense manteniment de l'edifici, anaren fent la seua, sense cap oposició. Les aigües pluvials corrien per on hi haguera un caminet, i venien a parar al mur de llevant del campanar, rossegant lentament la fàbrica.

¿Qui havia de pujar per llocs tan impensables a vigilar i taponar goteres? Ningú, clar. Un matí de gener de 1990, el mos obert per la pluja en el mur del campanar arribà a tal grandària que aquest no va poder resistir el pes de la resta de la torre. Cap a les 9:30 del matí caigué a plom enduent-se dos capelles, el cor, i part de la volta de canó i de la façana. Fi i extinció de la devoció bicentenària a la santa de Càssia, la imatge de la qual va passar a la Seu, on ningú ja recorda ni a la santa ni a la bella i noble donya Inés.

Una religiosa de la congregació de Betània conversa amb l'autor del present text a mitjan matí d'un dia de gener de 1990. Foto Perales Iborra.

Estralls i destrucció a l'interior de l'església. Foto Perales Iborra. 1990

Passats trenta-cinc anys d'aquella desgràcia algunes persones han pensat, amb bon criteri, que recordem per a les generacions que han vingut després i vindran més avant, les vivències d'aquells moments o qualsevol membraça.

Tenia jo aleshores, en la corporació municipal, la responsabilitat del patrimoni cultural de la ciutat, i només avisar-me vaig volar des de València on treballava de cap de servei en la conselleria de cultura. Són situacions en que eres conscient d'un moment històric, com ho foren la caiguda del campanar dels dominics en 1657, l'esfondrament de la cúpula del Carme en 1749, i el de la cúpula de la Seu en 1886. Calia intervindre amb decisió i energia per tal de decantar la balança, ja que, d'immediat, s'alçaren veus ignorants que reclamaven tirar a terra el que quedava de l'església. Però no era el nostre pensar, ni el de molts altres, esborrar per a sempre un valuós testimoni, un referent de la nostra història.

Com no es tracta ací d'un relat minuciós, estalviaré als lectors els esdeveniments següents, gestions que, junt a altres responsables significatius, dugerem a cap durant vora un any front a un rocós interlocutor eclesiàstic, fins que es va aconseguir la propietat de l'immoble ruïnós.

Passat un temps i començades les obres de reconstrucció confiades al competent arquitecte Vicent Torregrosa, la meua situació laboral era distinta. A més d'haver participat en les gestions de la compra i les subvencions, des de la meua nova responsabilitat de director del Museu de l'Almodí vaig tenir el goig de fer-me càrrec de la direcció tècnica de la recuperació i restauració de tots els elements no arquitectònics del temple i de les dependències annexes, val a dir: de la pell, del que perceb la vista. Una aventura que queda fora del contingut d'aquest recull d'esdeveniments memorables, i que, de tenir temps, relataré en un futur llibre.